

הלכות תשובה פרק ג

א כָּל אֶחָד מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, יֵשׁ לוֹ זְכוּת וְעוֹנוֹת: מִי שֶׁזְּכוּתוֹ יִתְרוֹת עַל עוֹנוֹתָיו, צַדִּיק; וּמִי שֶׁעוֹנוֹתָיו יִתְרוֹת עַל זְכוּתוֹ, רָשָׁע; מִחֲצָה, בֵּינוֹנִי. וְכֵן הַמְדִּינָה אִם הָיוּ זְכוּת כָּל יוֹשְׁבֵיהָ מְרֻבּוֹת עַל עוֹנוֹתֶיהֶן, הָרִי זוֹ צַדִּיקָת; וְאִם הָיוּ עוֹנוֹתֶיהֶם מְרֻבִּין, הָרִי זוֹ רָשָׁעָה. וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ.

ב אָדָם שֶׁעוֹנוֹתָיו מְרֻבִּין עַל זְכוּתוֹ מִיָּד הוּא מֵת בְּרָשָׁעוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר "עַל רֵב עוֹנֵד" (ירמיהו ל, יד); ירמיהו ל, טו; הושע ט, ז). וְכֵן מְדִינָה שֶׁעוֹנוֹתֶיהָ מְרֻבִּין מִיָּד הִיא אוֹבְדָת, שֶׁנֶּאֱמַר "זַעֲקֵת סֹדִם וְעַמְרָה כִּי רַבָּה" (בראשית יח, כ). וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כָּלוּ, אִם הָיוּ עוֹנוֹתֶיהֶן מְרֻבִּין מִיָּד הֵן נִשְׁחָתוּ, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּרְא ה', כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם" (בראשית ו, ה). וְשֶׁקוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְּנֵן הַזְּכוּת וְהָעוֹנוֹת, אֶלָּא לְפִי גְדֻלָּם: יֵשׁ זְכוּת שֶׁהִיא כֹּנֶנֶד כְּמָה עוֹנוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר "יַעַן נִמְצָא בּוֹ דְבַר טוֹב" (מלכים א יד, יג); וַיֵּשׁ עוֹן שֶׁהוּא כֹּנֶנֶד כְּמָה זְכוּת, שֶׁנֶּאֱמַר "וַחֲוָטָא אֶחָד, יֵאבֵד טוֹבָה הַרְבֵּה" (קוהלת ט, יח). וְאִין שׁוֹקְלִין אֶלָּא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דַּעוֹת, וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הַיָּאֵד עוֹרְכִין הַזְּכוּת כֹּנֶנֶד הָעוֹנוֹת.

ג כָּל מִי שֶׁנֶּחֱסָם עַל הַמְצוֹת שֶׁעָשָׂה, וְתָהָה עַל

הַזְכִּיּוֹת, וְאָמַר בְּלִבּוֹ וְמָה הוֹעֵלְתִי בְעֵשִׂיתָן, הַלְנוּאִי
לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן הֲרִי זֶה אֲבָד אֶת כְּלִי, וְאִין
מִזְכִּירִים לוֹ שׁוֹם זְכוּת בְּעוֹלָם: שֶׁנֶּאֱמַר "וְצִדְקַת
הַצַּדִּיק לֹא תִצְלַנּוּ בְיוֹם רְשָׁעוֹ" (רָאָה יַחֲזִקְאֵל
לִג, יב), אִין זֶה אֵלָּא בַתּוֹהָה עַל הַרְאִשׁוֹנוֹת. וְכִשֶּׁם
שְׁשׁוּקְלִין זְכִיּוֹת אָדָם וְעוֹנוֹתָיו, בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ--כִּד
בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה, שׁוּקְלִין עוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד
מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכִיּוֹתָיו בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ
הַשָּׁנָה: מִי שֶׁנִּמְצָא צַדִּיק, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וְמִי שֶׁנִּמְצָא
רְשָׁע, נֶחְתָּם לְמִיתָה. וְהַבִּינּוּנִי, תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם
הַכְּפוּרִים: אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה, נֶחְתָּם לְחַיִּים; וְאִם
לֹא, נֶחְתָּם לְמִיתָה.

ד אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזרת
הַפְּתוּב, רָמַז יֵשׁ בָּהּ: כְּלוּמַר עוֹרוּ יְשָׁנִים מִשְׁנַתְּכֶם,
וְנִרְדָּמִים הִקִּיצוּ מִתְרַדְּמַתְּכֶם; וְחַפְּשׁוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם
וְחִזְרוּ בַתְּשׁוּבָה, וְזָכְרוּ בּוֹרְאֵכֶם. אֱלוֹ הַשׁוֹכְחִים אֶת
הָאֱמֶת בְּהַבְּלֵי הַזְּמַן, וְשׁוֹגִים כָּל שְׁנַתְּם בְּהַבֵּל וְרִיק
אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יִצִּיל--הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם,
וְהִיטִיבוּ דְרָכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם; וְיַעֲזֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם
דְּרָכּוֹ הַרְעָה, וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה. לְפִיכָד
צָרִיד כָּל אָדָם שִׁירָאָה עֲצָמוֹ כָּל הַשָּׁנָה כְּלָהּ, כְּאֵלוֹ
חָצִיו זָכָאִי וְחָצִיו חַיֵּב; וְכֵן כָּל הָעוֹלָם, חָצִיו זָכָאִי
וְחָצִיו חַיֵּב: חָטָא חָטָא אֶחָד הֲרִי הַכְּרִיעַ עֲצָמוֹ וְאֶת
כָּל הָעוֹלָם כְּלוֹ לְכַף חוֹבָה, וְגָרַם לוֹ הַשְׁחָתָה; עָשָׂה
מִצְוָה אַחַת הֲרִי הַכְּרִיעַ אֶת עֲצָמוֹ וְאֶת כָּל הָעוֹלָם
כְּלוֹ לְכַף זְכוּת, וְגָרַם לוֹ תְּשׁוּעָה וְהַצְּלָה. שֶׁנֶּאֱמַר

"יצדיק, יסוד עולם" (משלי י, כה), זה שצדק
הכריע את כל העולם לזכות והצילו. ומפני ענין
זה, נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה
ובמעשים טובים ולעסק במצות, מראש השנה
ועד יום הכפורים, יתר מכל השנה. ונהגו בכל
לקום בלילה בעשרה ימים אלו, ולהתפלל בבתי
כנסיות בדברי תחנונים וכיבושין עד שיאור היום.

ה בשעה ששוקליו עונות אדם עם זכיותיו, אין
מחשבין עליו עון שחטא בו ולא שני, אלא
משלישי ואילך. אם נמצאו עונותיו משלישי ואילך
מרובין על זכיותיו, אותם שתי עונות מצטרפים
ודנין אותו על הכל. ואם נמצאו זכיותיו כנגד
עונותיו אשר מעון שלישי ואילך, מעבירים כל
עונותיו ראשון ראשון: לפי שהשלישי נחשב
ראשון, שכבר נמחלו השנים; וכן הרביעי הרי הוא
ראשון, שכבר נמחל השלישי; וכן עד סוף. במה
דברים אמורים, ביחיד, שנאמר "הן כל אלה, ופעל
אל פעמים שלוש, עם גבר" (איוב לג, כט). אבל
הצבור תולין להן עון ראשון שני ושלישי, שנאמר
"על שלשה פשעי ישראל, ועל ארבעה לא אשיבנו"
(עמוס ב, ו). וכשמחשבין להן על דרך זה, מחשבין
להן מרביעי ואילך. הבינונים--אם היה בכלל
מחצה עונות שלהן שלא הניח תפלין
מעולם--דנין אותו כפי חטאו, ויש לו חלק לעולם
הבא; וכן כל הרשעים שעונותיהן מרבים--דנין
אותן כפי חטאיהם, ויש להן חלק לעולם הבא:

שְׁכַל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֲף עַל פִּי
שְׁחָטָאוּ-- שֶׁנֶּאֱמַר "וְעַמְדָּ בְלִמְצוֹת צְדִיקִים, לְעוֹלָם
יִירָשׁוּ אֶרֶץ" (ישעיהו ס, כא); אֶרֶץ זוּ מְשַׁל-- כְּלוּמַר
אֶרֶץ הַחַיִּים, וְהוּא הָעוֹלָם הַבָּא. וְכֵן חֲסִידֵי אַמּוֹת
הָעוֹלָם, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא.

ו וְאֵלֹהֵי הַיָּם שָׂאִין חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, אֶלֶּא נִכְרְתִים
וְאוֹבְדִים, וְנִדְוָנִין עַל גְּדֹל רִשְׁעָם וְחֲטָאתָם, לְעוֹלָם
וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הַמִּינִים, וְהַאֲפִיקוֹרְסִין,
וְהַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה, וְהַכּוֹפְרִים בַּתְּחִינַת הַמֵּתִים,
וּבְבִיאַת הַגּוֹאֵל, הַמּוֹרְדִים, וּמְחַטֵּאֵי הַרְבִּים,
וְהַפּוֹרְשִׁין מִדַּרְכֵי צִיּוֹר, וְהַעוֹשֵׂה עֲבֵרוֹת בְּיַד רָמָה
בְּפִרְהֶסְיָה כִּיהוֹזְקִים, וְהַמּוֹסְרִים, וּמְטִילֵי אֵימָה עַל
הַצִּיּוֹר שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְשׂוֹפְכֵי דָמִים, וּבַעֲלֵי
לְשׁוֹן הָרַע, וְהַמּוֹשֵׁד עַרְלָתוֹ.

ז חֲמִשָּׁה הֵן הַנִּקְרָאִים מִינִים: הַאֲוֹמֵר שֶׁאֵין שֵׁם
אֱלֹהִים, וְאֵין לְעוֹלָם מְנַהִיג; וְהַאֲוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שֵׁם מְנַהִיג,
אֲבָל הֵן שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר; וְהַאֲוֹמֵר שֶׁיֵּשׁ שֵׁם רַבּוֹן
אֶחָד, אֲבָל שֶׁהוּא גּוֹף וּבַעַל תְּמוּנָה; וְכֵן הַאֲוֹמֵר
שֶׁאֵינוֹ לְבַדּוֹ הָרֵאשׁוֹן וְצוּר לְכָל; וְכֵן הַעוֹבֵד כּוֹכָב
וְזוּלָתוֹ, כְּדֵי לִהְיוֹת מְלִיץ בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹן הָעוֹלָמִים.
כָּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁה אֵלֹהֵי מִין.

ח שְׁלֹשָׁה הֵן הַנִּקְרָאִין אֲפִיקוֹרְסִין: הַאֲוֹמֵר שֶׁאֵין
שֵׁם נְבוֹאָה כָּלֵל, וְאֵין שֵׁם מְדַע שֶׁמְגִיעַ מִהַבּוֹרָא
לְלֵב בְּנֵי הָאָדָם; וְהַמְכַחֵשׁ נְבוֹאָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ;
וְהַאֲוֹמֵר שֶׁאֵין הַבּוֹרָא יוֹדֵעַ מַעֲשֵׂה בְּנֵי הָאָדָם. כָּל

אָחַד מִשְׁלֹשָׁה אֱלוֹ הוּן אֶפִיקוֹרְסִים. שְׁלֹשָׁה הוּן
הַכּוֹפְרִים בַּתּוֹרָה: הָאוֹמֵר שְׂאִין הַתּוֹרָה מֵעַם
הַשָּׁם, אֶפִילוֹ פְּסוּק אָחַד, אֶפִילוֹ תִּבְּה אַחַת--אִם
אָמַר מִשָּׁה אָמְרוּ מִפִּי עֲצֻמוֹ, הֲרִי זֶה כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה;
וְכֵן הַכּוֹפֵר בְּפִרוּשָׁה, וְהוּא תּוֹרָה שֶׁבָּעַל פֶּה,
וְהַמְכַחֵשׁ מִגִּידִיהָ, כְּגוֹן צְדוּק וּבִיתוֹס; וְהָאוֹמֵר
שֶׁהַבּוֹרָא הִחְלִיף מִצְוָה זֹו בְּמִצְוָה אַחֶרֶת, וַיִּכְבֵּר
בְּטִלָּה תּוֹרָה זֹו, אִף עַל פִּי שֶׁהִיא הִיתָה מֵעַם הַשָּׁם,
כֹּל אָחַד מִשְׁלוֹשָׁה אֱלוֹ כּוֹפֵר בַּתּוֹרָה.

ט שְׁנַיִם הֵם הַמוֹמְרִים: הַמוֹמֵר לְעִבְרָה אַחַת,
וְהַמוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה. מוֹמֵר לְעִבְרָה אַחַת זֶה
שֶׁהִחְזִיק עֲצֻמוֹ לְעֲשׂוֹת אוֹתָהּ עִבְרָה בְּזִדּוֹן וְהִרְגִל
וְנִתְפָּרַס בָּהּ, אֶפִילוֹ הִיתָה מִן הַקְּלוֹת, כְּגוֹן
שֶׁהִחְזַק תְּמִיד לִלְבָּשׁ שַׁעֲטָנָו אוֹ לְהַקִּיף פָּאָה,
וְנִמְצָא כְּאֵלוֹ בְּטִלָּה מִצְוָה זֹו מִן הָעוֹלָם אֶצְלוֹ הֲרִי
זֶה מוֹמֵר לְאוֹתוֹ דְּבַר: וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה לְהַכְעִיס.
מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה, כְּגוֹן הַחוֹזְרִים לְדַתֵּי
הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בְּשַׁעֲה שְׁגוֹזְרִין גְּזֵרָה וַיִּדְבַּק בָּהֶם,
וַיֹּאמֶר מָה בָּצַע לִי לְהַדְבִּק בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם שְׂפָלִים
וְנִרְדְּפִים, טוֹב לִי שֶׁאֲדַבֵּק בְּאֵלוֹ שְׂיָדָם תִּקְיָפָה הֲרִי
זֶה מוֹמֵר לְכָל הַתּוֹרָה כְּלָה.

י מַחְטִיאֵי הַרְבִּים: אָחַד שֶׁהִחְטִיא בְּדַבָּר גְּדוֹל, כְּגוֹן
יִרְבָּעַם וְצְדוּק וּבִיתוֹס; וְאָחַד שֶׁהִחְטִיא בְּדַבָּר קָל,
אֶפִילוֹ לְבַטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה. וְאָחַד הָאוֹנֵס אַחֵרִים עַד
שֶׁיִּחְטְאוּ כַּמְנַשָּׁה, שֶׁהִיא הוֹרֵג יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁיַּעֲבֹדוּ
עֲבוֹדֹת כּוֹכָבִים; אוֹ שֶׁהִטְעָה אַחֵרִים וְהִדִּיקָם.

יא הפורש מדרכי צבור: אף על פי שלא עבר
עבירות, אלא נבדל מעדת ישראל ואינו עושה
מצות בכללן ולא נכנס בצרתן ולא מתענה
בתעניתן, אלא הולך בדרכו כאחד מגויי הארץ,
וכאלו אינו מהן אין לו חלק לעולם הבא. העושה
עברות ביד רמה פיהזיקים: בין שעשה קלות, בין
שעשה חמורות אין לו חלק לעולם הבא; וזהו
הנקרא מגלה פנים בתורה, מפני שהעז מצחו
וגלה פניו ולא בש מדברי תורה.

יב שנים הם המוסרין: המוסר חברו ביד עכו"ם
להרגו או להכותו, והמוסר ממון חברו ביד עכו"ם
או ביד אנט שהוא כעכו"ם ושניהם, אין להם חלק
לעולם הבא.

יג מטילי אימה על הצבור שלא לשם שמים: זה
הרודה צבור בחזקה והם יראים ומפחדים ממנו,
וכונתו לכבוד עצמו וכל חפציו, שלא לכבוד
שמים, כגון מלכי העכו"ם.

יד כל אחד ואחד מעשרים וארבעה אנשים אלו
שמנינו אף על פי שהם מישראל, אין להם חלק
לעולם הבא. ויש עברות קלות מאלו, ואף על פי
כן אמרו חכמים שהרגיל בהם אין להם חלק
לעולם הבא, וכדי להתרחק מהן ולהזהר בהן.
ואלו הן: המכנה שם לחברו, והקורא לחברו
בכנויו, והמלבין פני חברו ברבים, והמתכבד
בקלון חברו, והמבזה תלמידי חכמים, והמבזה

רבותיו, והמבזה את המועדות, והמחלל את
הקדשים. במה דברים אמורים שכל אחד מאלו
אין לו חלק לעולם הבא, כשמת בלא תשובה.
אבל אם שב מרשעו, ומת והוא בעל תשובה הרי
זה מבני עולם הבא, שאין לדבר שעומד בפני
התשובה: אפלו כפר בעקר כל ימיו, ובאחרונה
שב--יש לו חלק לעולם הבא, שנאמר "שלוש
שלוש לרחוק ולקרוב, אמר ה'--ורפאתיו" (ישעיהו
נז, יט). כל הרשעים והמומרים וכיוצא בהן שחזרו
בתשובה, בין בגלוי בין במטמוניות--מקבלין
אותן, שנאמר "שובו בני ישראל" (ירמיהו ג, יד;
ירמיהו ג, כב): אף על פי שעדין שובב הוא, שהרי
בסתור ולא בגלוי מקבלין אותו בתשובה.